

12. Hafta ORGANİK KIMYA

ALKANLAR

Doymuş hidrokarbonlar alkanlar ve sikloalkanlardan ibarettir, parafinler ve siklik (halkalı) parafinler olarak da adlandırılırlar. Alkanların genel formülü C_nH_{2n+2} ve sikloalkanların genel formülü C_nH_{2n} , dir. Alkanların en basiti metan, CH_4 dır. Formülleri birbirinden bir $-CH_2-$ grubu fazla bileşiklerin oluşturduğu sıraya homolog sıra denir. O halde, alkanların homolog sırasının ilk üyeleri, metan, etan, propan ve n—bütandır.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alkan Eldesi

Alkanlar, laboratuvarıda diğer organik bileşiklerden elde edilebilirler.

Alkenlerin katalitik hidrojenlenmesi alkanları verir; katalizör: Raney Ni (çok ince dağılmış özel bir katalizör) veya Pt.

Gerekli örnek, şekil ve reaksiyonlar tahtada verilmektedir.

Alkil halojenürler, Zn/HCl veya $LiAlH_4$ ile indirgenirse alkanlar oluşur.

Gerekli örnek, şekil ve reaksiyonlar tahtada verilmektedir.

Wurtz ve Grignard reaksiyonu ile eldesi.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Reaksiyonları

Alkanların reaksiyon yetenekleri çok azdır.

Yanma

Önemli bir reaksiyonları, yanarak CO_2 ve H_2O oluşturmalarıdır; reaksiyonda çok miktarda ısı açığa çıkar.

Gerekli örnek, şekil ve reaksiyonlar tahtada verilmektedir.

Alkanların halojenlenmesi.

Bir molekülde bir atom veya atom grubu yerine bir başkasının geçmesi şeklinde yürüyen reaksiyonlara yer değiştirme (substitiisyon) reaksiyonu denir.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

ALKENLER

Alkenler (olefinler), yapılarında $C = C$ çift bağı içeren hidrokarbonlardır. Zincirsel veya halkalı (siklik) olabilirler. Alkenlerin genel formülü, C_nH_{2n} dir. Alkanlarda $C - C$ bağları etrafında dönmeye karşın, alkenlerde $C = C$ çift bağı etrafında dönme engellenmiştir.

Cis-trans izomerisi veya geometrik izomeri denir ve stereoizomerinin bir türüdür.

Birden fazla çift bağı içeren hidrokarbonlara alkadienler denir.

Konjüge dienlere örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alken Eldesi

Alkenlerin elde edilmesi için alkan turevlerinin (alkanların H leri yerine çeşitli atom veya atom gruplarının geçmesiyle oluşan bileşikler) ayrılma (eliminasyon) reaksiyonlarından yararlanılır. **Saytzeff Kuralı** Birden fazla alken oluşabilmesi durumunda çift bağ çevresinde en fazla dallanmış yani en kararlı alken oluşur:

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alkollerden su ayrılarak alkenler oluşur.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alkinlerin katalitik hidrojenlenmesi alkenleri verir.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alkenlerin Reaksiyonları

Alkenlerin en önemli reaksiyonları, doymamış hidrokarbonların özelliği olan katılma (adison) reaksiyonlarıdır.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Markovnikov kuralı: H₂O, HBr veya HCN gibi bir bileşik asimetrik bir alkene katılırsa, H, daha çok H bağlanmış olan, yani daha az substituent taşıyan C atomuna bağlanır.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alkenlere katılma mekanizmasında birinci basamak çift bağın pi elektronları - (Lewis bazı)nın protona (Lewis asidi) etkisidir; oluşan iyon karbokatyon (karbonyon iyonu) denir. Karbokatyonların kararlılığının aşağıdaki sırada azaldığı bilinir:

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Karbokatyonlar, çok etkin Lewis asitleridir, yani elektrofildirler ve hemen bir Lewis bazı, yani nükleofil ile etkileşirler. Nükleofiller, ortaklanmamış elektron çiftçi içeren ve/veya (-) yüklü atom veya atom grupları, elektrofiller, oktet boşluğu bulunan (+) yüklü atom veya atom gruplarıdır. H₂O, NH₃, HX, HCN nötral nükleofiller, HO⁻, X⁻, CN⁻ yüklü nükleofillerdir. Yüklü nükleofiller daha etkindirler.

Alkenlere katılma reaksiyonları, elektrofilik kanlılardır, çünkü elektron yoğunluğu yüksek çift bağ bir elektrolit olan proton, H⁺ katılmasıyla yürürler.

Alkollerin asit katalizli dehidratasyonu ile Alken eldesi:

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

ALKİNLER

Alkinler, yapılarında C = C üçlü bağı içeren hidrokarbonlardır. Alkinlerin genel formülü, C_nH_{2n-2} dir. Alkinler, alkanların adının sonundaki -an eki kaldırılıp yerine -in eki konarak adlandırılırlar. Suda çözünmezler, benzen, eter ve kloroform gibi organik çözücülerde çözünürler.

Gerekli örnek, şekil ve reaksiyonlar tahtada verilmektedir.

Alkin eldesi

Alkinler, **alkenlerden** hazırlanan 1,2-dihaloalkanların bir baz ile ısıtılmasıyla elde edilirler:

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir.

Alkinler, alkenlerden daha kolay hidrojenlenirler (katalizör: Raney Ni); fakat daha az kolaylıkla halojen katarlar.

Çift bağı karbon üzerindeki hidrojene vinil hidrojeni ve $H_2C = C-$ grubuna vinil grubu denir.

Örnekler ve formüller tahtada görülmektedir

Reaksiyonları

Gerekli örnek, şekil ve reaksiyonlar tahtada verilmektedir.